

особистісного підходу визначається як специфічний процес, що призводить до створення нового, як структура, здатність, продукт, діяльність, а креативність розглядається як потенціал, внутрішній ресурс людини; взаємопоєднаність цих понять зумовлює їх взаєморозвиток. Хоча і в креативності, і в творчості є момент новизни, але в креативності новизна стосується системи знань, і цінностей самого суб'єкта, а в творчості - деякої частини системи соціокультурних відносин, норм, цінностей, знань, способів дії. Тому поняття «творчість» є більш загальним, котре включає в собі і креативність, оскільки, крім суб'єктивних моментів, воно відображає ще й процес новизни, породжувальної суб'єктом діяльності.

Цілеспрямовану, послідовну переорієнтацію музичного викладання на нові, пріоритетні напрямки розвитку слід розпочинати з підготовки кадрів для початкової школи як першої сходинки в структурі загальної середньої освіти. Саме молодші школярі відрізняються особливою сензитивністю, а знання й навички, закладені у цьому віці, запам'ятовуються найміцніше. Тому пріоритетною є розробка змісту, форм і методів підготовки майбутніх вчителів музики до організації музично-пізнавальної діяльності в молодших класах.

Особистісне пізнання музики ґрунтується на ідеях гуманістичної психології, феноменології, герменевтики, прагматизму. Вони допомагають розкрити сутність розуміння, осягнення музики як таке, що залежить від розвитку творчої самостійності учня початкової школи, його здатності до особистісного тлумачення художніх образів, нестандартного розв'язання завдань музичного пізнання.

Залучення до музично-пізнавальної діяльності внутрішнього світу особистості, її власних переживань, емоційних станів потребує від учнів глибшого розуміння себе, свого "Я". Ось чому основним психологічним механізмом музичного пізнання є рефлексія. Заохочення до рефлексивної діяльності сприяє кращому, повнішому, усвідомленому розумінню людиною своїх почуттів, емоцій, психічних реакцій, викликаних музикою. В ході рефлексивного пізнання музики музичний текст і переживання слухача гармонійно поєднуються, завдяки чому учень має змогу краще зрозуміти й інтерпретувати образний світ музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій М.Ф. Розвиток креативності як умова ефективності навчання / М.Ф. Бабій // Обдарована дитина. – 2011. - № 7. – с. 2-3.
2. Біла І. Конструювання, як засіб розвитку творчості дошкільнят / І. Біла // Дошкільне виховання: Науково-методичний журнал для педагогів і батьків. – К. – 2010. - № 5. – с. 10-13.
3. Богоявленская Д.Б. Проблемы диагностики креативности / Д.Б. Богоявленская // Журнал практического психолога: Научно-практический журнал. – М. – 2007. - № 3. – с. 133-148.
4. Выготский Л.С. - Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк: Кн. Для учителя. - 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93с.
5. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Технология мышления / Под ред. А.М. Матюшкина. М. – 1965. – с. 433-456.
6. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологии. 1989, N 6, с. 29–33.
7. Пашкевич О.А. Дидактична гра на уроці музики / О.А. Пашкевич // Мистецтво в школі. – 2012. - № 2. – с. 16-19.
8. Піаже Ж. Вибрані психологічні праці. М., 1994.
9. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. - М.: Педагогика, 1976. 200с.
10. Туник Е.Е. Тест Е.Торренса. Диагностика креативности. Методическое руководство – СПб.: Питер, 2004.
11. Фромм. Э. Иметь или быть? М.: Прогресс, 1990.

Бойківська Г.

Науковий керівник – доц. Жаркова І. І.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Стан здоров'я населення України з кожним роком погіршується. В той же час очевидним є той факт, що медики не в змозі змінити цю негативну тенденцію. Одним із напрямів виходу із такої ситуації, є активізація превентивної роботи, спрямованої на формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я, організації здоров'язберігаючого способу життя. Особливу

роль у цьому повинні відігравати вчителі початкової школи, які працюють із наймолодшою віковою категорією населення, яка найбільш сенситивна до вироблення звичок здоров'язберігаючої діяльності. Педагоги покликані стимулювати інтерес дітей до збереження й зміцнення здоров'я, формувати індивідуальну культуру здоров'я молодших школярів. Упродовж навчання в початковій школі учні мають набути такої важливої інтегрованої властивості, як здоров'язберігаюча компетентність.

У науково-методичній літературі здоров'язбережувальна компетентність розглядається як комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я — свого та оточуючих, на уроках та в позаурочній діяльності [5]. Слід наголосити на тому, що йдеться не лише про зміцнення соматичного (тілесного) здоров'я учнів, а важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я дітей.

Як зазначає Т. Бойченко, складовими здоров'язбережувальної компетентності учня початкової школи є:

- знання про здоров'я, його складові, здоровий і безпечний спосіб життя, зв'язки і залежності між ними;
- способи навчальної й здоров'язбережувальної діяльності, які учень засвоює у формі розумових і практичних умінь та навичок;
- досвід самостійної здоров'язбережувальної діяльності: вміння застосовувати сформовані знання, набуті практичні вміння і навички в конкретних умовах (учень копіює зразок, виконує завдання за зразком, самостійно розв'язує життєві ситуації та навчальні завдання за аналогією, творчо підходить до їх розв'язання);
- ціннісне ставлення до засвоєння знань з основ здоров'я, до власного здоров'я і здоров'я людей, що його оточують;
- мотивація учня до ведення здорового і безпечного способу життя [3].

Серед дослідників обговорюються умови формування здоров'язбережувальної компетентності (Н. Анікєєва, А. Карабашева, Л. Кузнецова, І. Патрушева, Н. Капінус та ін.), підкреслюється її пріоритетна роль серед інших ключових компетентностей (Н. Бібік, І. Зимня, А. Хуторський). Дані дослідження дозволяють з'ясувати можливості формування здоров'язбережувальної компетентності у навчально-виховному процесі.

Разом з тим, слід зазначити, що досліджень пов'язаних із формуванням здоров'язбережувальної компетентності під час вивчення предмету «Основи здоров'я» в початковій школі не було проведено. З'ясування особливостей викладання даного предмета показало, що не всі вчителі початкових класів достатній мірі формують цю компетентність, не всі знають сучасні здоров'язбережувальні технології, і відповідно не всі їх використовують у своїй діяльності. Багато дітей мають різні патології здоров'я, а це означає, що у них не сформовані правильні знання про здоров'я своє та оточуючих, не сформоване відповідальне ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших. Все це вказує на актуальність даної проблеми. Тобто існує суперечність між потребами суспільства у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів та недостатньою орієнтацією змісту, форм і методів навчання курсу «Основи здоров'я» на формування у школярів готовності й здатності піклуватися про власне здоров'я та здоров'я оточуючих.

На основі аналізу науково-методичної літератури ми переконалися у тому, що здоров'язбережувальна компетентність є ключовою, важливою і необхідною для повноцінного розвитку та життя дитини, та виділили шляхи її формування в учнів початкової школи, зокрема:

- добір змісту предмета «Основи здоров'я» у початковій школі;
- урізноманітнення типів уроків (урок-тренінг, урок-екскурсія, урок-зустріч тощо);
- використання практичних та інтерактивних методів навчання;
- проведення оздоровчих заходів;
- організація співпраці батьків із дітьми.

Розглянемо їх детальніше.

Насамперед, здоров'язбережувальна компетентність формується на основі змісту предмета «Основи здоров'я» в початковій школі. В основу її формування покладено вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки молодших школярів, або компетенції, зафіксовані в Державному стандарті загальної початкової освіти [6] та в навчальній програмі курсу «Основи

здоров'я» [10]. Відповідно до цих нормативних документів основною метою предмета «Основи здоров'я» є формування компетентності зі збереження здоров'я учнів на основі засвоєння ними знань про здоров'я та безпеку, практичних навичок здорового способу життя і безпечної поведінки, сприяння їхньому фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку, і завдяки цьому, — утвердження ціннісного ставлення самих учнів до життя та здоров'я. Відповідно до програми зміст предмета «Основи здоров'я» в 1–4 класах структуровано за такими наскрізними розділами: «Здоров'я людини», «Фізична складова здоров'я», «Соціальна складова здоров'я», «Психічна і духовна складові здоров'я». Т. Бойченко зазначає, що програму побудовано за концентричним принципом. У кожному класі зміст і обсяг пропонованої учням інформації різний, організація її засвоєння змінюються відповідно до їхніх зростаючих пізнавальних, психологічних особливостей [3].

Даний зміст навчальної програми реалізований у підручниках «Основи здоров'я» для 1–4 класів, які подають відомості з урахуванням інформаційних потреб сучасних учнів не лише за змістом, але й за методичним апаратом, і містять різні види навчальних текстів, завдань та вправ [4]. У текстах підручників репрезентовані валеологічні, соціальні, психологічні, медичні знання, а також знання з безпеки життєдіяльності. Навчальні завдання та вправи підручників спрямовані на формування в учнів фізкультурно-оздоровчих та санітарно-гігієнічних вмінь та навичок, а також на формування умінь та навичок культури харчування, безпеки праці. Також у підручниках є рубрики: «Для допитливих», «Словничок», «Пам'ятайте» та ін., надано способи пізнавальної та практичної діяльності у вигляді вказівок, правил, практичних робіт, дослідницьких проектів. Ілюстративний супровід текстів сприяє формуванню афективної сфери молодших школярів [4]. Ще одним важливим компонентом підручника, який сприяє формуванню здоров'язбережувальної компетентності учнів, є комплекси фізичних вправ та вправ за мотивами народних казок, спортивні та народні ігри. Вони сприятимуть підвищенню рухової активності учнів при вмілому їх використанні вчителем.

Основною формою організації навчання молодших школярів залишається урок. Саме на уроці основ здоров'я діти більш зважено дивляться на проблеми здоров'я, розширюють свої уявлення про способи збереження та зміцнення свого здоров'я і здоров'я інших. Кожен педагог намагається знайти такі шляхи, щоб навчити дітей берегти своє здоров'я. Крім класичних уроків, доцільним є використання таких типів уроків як урок-тренінг, урок-екскурсія, урок-зустріч тощо [12].

А. Могила зазначає, що урок-тренінг — це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою та з учителем [9]. Хоча тренінг є формою організації навчального процесу, він не схожий на класичні уроки. Під час проведення уроку-тренінгу втрачають силу багато правил, яких учні звикли дотримуватися в школі (вставати, коли відповідаєш; сидіти за партою; не пересідати). Однак ця форма роботи передбачає власні правила, і перше з них — учасники самі виробляють і беруть добровільне зобов'язання дотримуватися певних правил (не запізнюватися, не перебивати, бути доброзичливим, толерантним, коректним і т. ін.). Учні не сидять за партами, а сідають півколом або колом, щоб добре бачити одне одного і вчителя, який сидить поруч [9]. Педагог, якого найчастіше називають тренером, не домінує, а лише спрямовує діяльність групи. Для цього, наприклад, існує правило, що на тренінгу всі звертаються одне до одного на ім'я. Така практика виправдовує себе, допомагає налагодити контакт із групою і зняти психологічні бар'єри. Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи (наприклад, рольових ігор).

На уроці-екскурсії процес навчання реалізується не в умовах класного приміщення. Уроки-екскурсії мають великий виховний вплив на дітей. Основним методом пізнання на уроці-екскурсії є спостереження за об'єктами і явищами навколишнього світу та очевидними взаємозв'язками й залежностями між ними [4]. Відповідно такий вид уроку потребує належної підготовки від вчителя, продуманої організації екскурсії. Але варто відзначити, що такі уроки сприяють кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу, а якщо учні засвоюють матеріал на належному рівні, то це вже сприяє формуванню ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

Використання практичних та інтерактивних методів навчання на уроках сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу, раціоналізації навчально-виховного процесу.

Реалізація практичних методів навчання у початковій школі спрямована на досягнення завершального етапу пізнання і є складною взаємодією показу, слова і практичної роботи, яку організовує і спрямовує вчитель. Практичні методи сприяють формуванню вмінь і навичок учнів, логічному завершенню їхнього пізнавального процесу під час опрацювання окремої теми чи розділу підручника [4]. Найчастіше на уроках основ здоров'я використовується практична робота школярів.

Використання інтерактивних методів навчання передбачає, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. вчитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. під час уроків з основ здоров'я можна використовувати різні інтерактивні методи, наприклад робота в парах, робота в групах та інші [7].

Не менш ефективним на уроках основ здоров'я є проведення оздоровчих заходів, а саме: гімнастика до занять, фізкультхвилинки під час уроків, динамічні перерви та перерви, що мають ігровий, танцювальний чи змагальний характер, дні здоров'я і т. ін. Адже відомо, що під час уроків знижується рухова активність дітей. А підвищення рівня фізичного розвитку, зміцнення здоров'я і фізичні навантаження сприяють поліпшенню розумової працездатності. Активний режим позитивно впливає на стійкість розумової активності школярів протягом навчального року [1]. Оздоровчі хвилинки під час уроків повинні комбінувати в собі фізичні вправи для осанки, вправи для очей, рук, шиї, ніг. Такі вправи можна досить успішно надавати проводити самим учням або поєднувати з елементами ігор. Наприклад: «Зараз нахилиться вперед ті, в кого день народження взимку та весною... Теж саме зроблять всі, хто народився влітку та восени. А тепер підтнуться ті, хто сьогодні прийшов до школи». В. Петренко стверджує, що фізкультхвилинки знімають втому, нормалізують увагу й активність, відновлюють сили, робочий настрій, почуття бадьорості та свіжості, підвищують дисциплінованість учнів [11]. Гра допомагає розв'язати задачі різної важкості, формувати нові необхідні вміння та навички. Виконуючи правила гри, учні привчаються зосереджуватися, контролювати свою поведінку, в результаті чого виховується воля, формуються дисциплінованість, вміння робити за планом, приходити на допомогу один одному [11].

Не менш важливою для формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів є організація співпраці батьків із дітьми. Батьки повинні вдома створити дітям належні умови для життєдіяльності, повинні стимулювати та мотивувати дітей на самоконтроль щодо виконання правил здорового способу життя. Своєю увагою до дітей, їхніх проблем батьки упереджуватимуть дитячу самотність, відчуженість [7], створюють сприятливий мікроклімат у сім'ї, що є обов'язковою умовою повноцінного розвитку дитини, збереження та зміцнення її здоров'я. Тому вчителів потрібно докласти максимум зусиль, проводити різноманітні бесіди з батьками, тренінги, консультації, семінари-практикуми, лекції для того, аби сприяти організації співпраці батьків із дітьми, показати під час таких форм роботи, наскільки сильно залежить здоров'я їхніх дітей від організації життєдіяльності в сім'ї.

Отже, ми бачимо, що формування здоров'язбережувальної компетентності є важливою справою для педагогів, батьків, а також для самих учнів. Насамперед вчителів потрібно працювати, використовуючи у своїй діяльності зазначені вище шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності для того, аби виховати здорове молоде покоління, адже наше майбутнє у руках підрастаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астахова О. В. Динамічні паузи як один із ефективних методів забезпечення оптимізації рухової активності школяра / О. В. Астахова, С. М. Тихоплав // Початкове навчання та виховання. — 2011. — № 13. — С. 2-9.
2. Бойченко Т. Є. Основи здоров'я / Т. Є. Бойченко, Н. С. Коваль; упор. О. Я. Савченко // Навчання і виховання учнів 2 класу. — К.: Початкова школа, 2003. — С. 412-431.
3. Бойченко Т. Основи здоров'я 1-4 класи / Т. Бойченко, Н. Коваль, С. Попадюк // Початкова освіта. — 2012. — № 14-15. — С. 24-26.

4. Бойченко Т. Формування здоров'язбережувальної компетентності як умова розвитку обдарованості особистості / Т. Бойченко // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія. — К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. — Вип. 9. — С. 3-14.
5. Ващенко О. М. Особливості навчання учнів в умовах здоров'язбережувальної педагогіки [Електронний ресурс] / О. М. Ващенко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. — 2011. — Вип. 15. — Книга 1. — С. 456-463. — Режим доступу до журн.: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmpvd/2011_1/52.PDF
6. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/state-standards/>
7. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Авт.-упор. І. І. Дівакова. — Тернопіль: Мандрівець, 2011. — 180 с.
8. Капінус Н. Впровадження здоров'язбережувальних технологій у початковій школі / Н. Капінус, О. Коваленко // Початкова школа. — 2012. — № 8. — С. 19-20.
9. Могила А. А. Елементи тренінгу на уроках основи здоров'я у початкових класах [Електронний ресурс] / А. А. Могила. — Режим доступу: <http://uchni.com.ua/sport/4221/index.html>
10. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. Основи здоров'я. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. — С. 314-330.
11. Петренко В. А. Здоров'язбережувальна компетентність [Електронний ресурс] / В. А. Петренко. — Режим доступу: http://teacher.at.ua/publ/zdorov_jazberezhivalna_kompetentnist/19-1-0-8188
12. Тутова О. М. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів як шлях до здорового способу життя / О. М. Тутова // Таврійський вісник. — 2011. — № 4(36). — С. 17-21.